

ლექსიკოლოგიის საგანი და მისი დარგები

ლექსიკოლოგია (lexicología) ენათმეცნიერების დარგია, რომელიც შეისწავლის ლექსიკას (léxico), ანუ ენის სიტყვობრივ (ლექსიკურ) შემადგენლობას. მაგრამ სიტყვას, როგორც მნიშვნელობის მქონე ძირითად ენობრივ ერთეულს, შეისწავლის სხვა სამეცნიერო დისციპლინებიც. სიტყვის მატერიალურ მხარეს განიხილავს ფონეტიკა, ფონოლოგია, დამწერლობის ისტორია, პელეოგრაფია. სიტყვის შინაარსობრივ მხარეს ანალიზებს ფილოსოფია, ლოგიკა, ლიტერატურათმცოდნეობა, თარგმანის თეორია, ფსიქოლოგია. სიტყვის სტრუქტურა, მისი კატეგორიები და ფორმები გრამატიკის შესასწავლელი საგანია. ლექსიკოგრაფები ამუშავებენ სხვადასხვა ლექსიკონების შედგენის საკითხებს, განმარტავენ და სისტემაში მოჰყავთ სიტყვები. სტილისტიკა აფასებს სიტყვის ექსპრესიულ და ემოციურ შესაძლებლობებს. ზემოთქმული იმაზე მიუთითებს, რომ სიტყვა ენის მეტად რთული, მრავალმხრივი და მრავალი ფუნქციის მქონე ერთეულია.

ამ შემთხვევაში როგორ უნდა განვსაზღვროთ საკუთრივ ლექსიკოლოგიის მიჯნა, თუკი უკვე ცნობილია, რომ სიტყვას შეისწავლის ენათმეცნიერების სხვადასხვა დარგები და სხვადასხვა მეცნიერებები? მართლაც, ამის დადგენა დიდ სირთულეს წარმოადგენს. სიტყვაში ერთმანეთთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული აზრობრივი, გრამატიკული, სტილისტური მნიშვნელობები და ფორმები.

ლექსიკოლოგია შეისწავლის სიტყვებისა და ფრაზეოლოგიზმების აზრობრივ შინაარსს, მათი გამოყენების სფეროს და ექსპრესიულ-სტილისტურ დახასიათებას, მათ ისტორიასა და ადგილს ენის ლექსიკურ სისტემაში, რადგან ლექსიკა სიტყვების უბრალო ნაკრები კი არ არის, არამედ კონკრეტული ენის ლექსიკური ფონდის ურთიერთდაკავშირებული და ურთიერთგანპირობებული სისტემაა. ამიტომ შეიძლება დავასკვნათ, რომ ლექსიკოლოგია წარმოადგენს მეცნიერების დარგს ენების ლექსიკურ სისტემებსა და სიტყვებზე, როგორც ამ სისტემის ელემენტებზე.

ლექსიკოლოგია არაერთგვაროვანია. ის შედგება რამდენიმე განშტოებისგან და შედარებით დამოუკიდებელი მეცნიერული დისციპლინებისაგან. უწინარეს ყოვლისა, ის შეიძლება დავყოთ სემასიოლოგიად (semasiología) და ონომასიოლოგიად (onomasiología). პირველი შეისწავლის სიტყვის შინაარსობრივ მხარეს, სიტყვობრივი ერთეულების მნიშვნელობას, ლექსიკური მნიშვნელობის ტიპებს, სიტყვის სემანტიკურ განვითარებას და ა. შ. ეს სემასიოლოგიის ვიწრო ანუ ლექსიკური გაგებაა. ფართო გაგებით კი სემასიოლოგია (ანუ

სემანტიკა) მეცნიერების დარგია, რომელიც შეისწავლის სიტყვის მნიშვნელობას (საგნობრივ მიმართებას), მის აგებულებას და დროში ცვალებადობას. სიტყვის მნიშვნელობის ცვლას, მნიშვნელობათა კლასიფიკაციას, სიტყვის შინაარსობრივი მხარის აგებულებას, ენობრივი ნიშნის ბუნებას და მისი კვლევის მეთოდებს. ონომასიოლოგია სიტყვებს შეისწავლის, როგორც საგანთა (და მოვლენათა) სახელწოდებებს, აგრეთვე, საგნებისა და ცნებების ლექსიკური საშუალებებით აღნიშვნის კანონზომიერებებს და სიტყვობრივი ერთეულების ტიპებს. კონკრეტული სიტყვის სემასიოლოგიური და ონომასიოლოგიური დახასიათება და ერთგვაროვანი ლექსიკური პლასტები განუყოფელია და კანონზომიერ ურთიერთკავშირშია.

XX საუკუნის მეორე ნახევარში, მნიშვნელოვანწილად, რუსი ლინგვისტების მეშვეობით, ჩამოყალიბდა ლექსიკოლოგიის ახალი განშტოება, რომელსაც ჩვეულებრივს უწოდებენ ფრაზეოლოგიას (*fraseología*). ის შეისწავლის მყარ შესიტყვებებს, რომლებიც მარტივი სიტყვების მსგავსად იწარმოება მეტყველებაში და თავისი მნიშვნელობით შეიძლება წარმოადგენდეს ჩვეულებრივი ლექსიკური ერთეულის ეკვივალენტს. საუბარია ისეთ გამონათქვამებზე, როგორცაა *cabeza de turco* (განტევების ვაცი), *echar de menos* (მონატრება), *estar de monos* (იყო ნაჩხუბარი), *a gatas* (ოთხ ფეხზე) და ა. შ. ფრაზეოლოგია ფართოდ განვითარდა და პრეტენზიას აცხადებს დამოუკიდებელი მეცნიერული დისციპლინის სტატუსზე.

ონომასტიკა (*onomástica*) იკვლევს ყოველგვარ საკუთარ სახელებს. ისგანიხილავს სახელებს (როგორც ადამიანების, ისე ცხოველების), გვარებს, მამის სახელებს, მეტსახელებს და გეოგრაფიულ დასახელებებს.

ლექსიკის შესწავლა ხდება ორგვარად: სინქრონულად და დიაქრონულად. პირველ შემთხვევაში სისტემა განიხილება თანამედროვე მდგომარეობაში (აუცილებლობის შემთხვევაში განიხილება ისტორიული მონაცემებიც). მეორე მიდგომა დაკავშირებულია სიტყვების სემანტიკურ და სტრუქტურულ ცვლილებებთან მათი ისტორიული განვითარების პროცესში. ამასთან დაკავშირებით გამოიყოფა სპეციალური ლექსიკოლოგიური დისციპლინა - ეტიმოლოგია (*etimología*), რომელიც შეისწავლის სიტყვის წარმომავლობას.

განსაკუთრებული ადგილი უკავია ლექსიკოგრაფიას (*lexicografía*) - ენათმეცნიერების დარგს, რომელიც აღრიცხავს ლექსიკონთა ტიპებს, ავლენს მათ მსგავრება-განსხვავებას და აყალიბებს მათი შედგენის პრინციპებს.

ამგვარი მრავალასპექტიანი შინაარსი გააჩნია ლექსიკოლოგიას, როგორც ენათმეცნიერების ერთ-ერთ დისციპლინას.

განხილული პრობლემების ხასიათისაა და კვლევითი მიდგომის მიხედვით ლექსიკოლოგიაში ჩვეულებრივ გამოყოფენ 5 ძირითად ნაწილს: **ზოგადი ლექსიკოლოგია**, რომელიც განსაზღვრავს ლექსიკის არსებობისა და განვითარების შედარებით არსებით სტრუქტურულ-სემანტიკურ და ფუნქციონალურ კანონზომიერებებს; **კერძო ლექსიკოლოგია**, რომელიც იკვლევს კონკრეტული ენის სიტყვობრივ შედგენილობას (მოცემული დამხმარე სახელმძღვანელო ამ ასპექტშია დაწერილი); **ისტორიული ლექსიკოლოგია**, რომელიც განიხილავს სიტყვების ისტორიას მათ მიერ დასახელებულ საგნებთან და მოვლენებთან კავშირში; **შედარებითი (შეპირისპირებული) ლექსიკოლოგია**, რომელშიც შედარებულია (შეპირისპირებულია) ლექსიკის ერთეულები და ცნებები ან სტრუქტურულად მსგავსი სიტყვების ჯგუფები, ენების ნათესაობისა და ენების სისტემაში დამთხვევა-განსხვავების განსაზღვრისათვის; **გამოყენებითი ლექსიკოლოგია**, რომელიც დაკავშირებულია ლექსიკოგრაფიასთან, მეტყველების კულტურასთან, პედაგოგიკასთან, თარგმანის თეორიასა და პრაქტიკასთან.

აღნიშნულ ნაშრომში გაშუქებულია ლექსიკოლოგიის ძირითადი პრობლემები, ცნებები და კატეგორიები, რომლებიც პირდაპირ ან ირიბად ეხება პრაქტიკულად ყველა მის დარგებსა და განშტოებებს. ესპანური ენის მასალაზე განიხილება სიტყვის, როგორც ძირითადი ენობრივი ერთეულის, არსებითი დახასიათება და სოციალური, პროფესიული, ისტორიული, დროებითი, მზარდი, ემოციონალურ-ექსპრესიული და სხვა ფაქტორების ზემოქმედების შედეგად წარმოქმნილი ლექსიკური მნიშვნელობის ტიპებისა და ლექსიკური პლასტების ფორმირებისა და ფუნქციონირების კანონზომიერებები.